

Čebelarjeva opravila v maju

Tomislav Strgulc (tomo.strgulc@gmail.com)

Stanje v panju

V mesecu maju bo razvoj čebeljih družin dosegel vrh. Ob ugodnih vremenskih razmerah je namreč v naravi dovolj cvetočih rastlin, ki omogočajo vnos nektarja in cvetnega prahu v panj. V gozdovih, v bližini, kjer čebelarim, bosta na smreki morda začela izločati mano veliki in malo za tem tudi mali smrekov kapar. Donos nektarja in mane v panj pospeši razvoj čebel.

Nagon po ohranitvi vrste čebeljo družino spodbudi k rojenju. Rojenje je naraven proces razmnoževanja čebelje družine, ki med čebelarji ni zaželen, saj niti izrojena čebelja družina niti izrojenec ne nabereta tistega presežka medu, do katerega ima pravico čebelar. Do rojenja pride zaradi neravnovesja v panju, ki je posledica enega ali več dejavnikov:

- v panju ni dovolj prostora za nemoten razvoj (ni omogočena gradnja, zaleganje ...);
- razmerje med pokrito in odkrito zalego se prevesi v korist pokrite zalege;
- stara ali nekakovostna mlada matica ne izloča dovolj feromona, kar čebele prisili k rojenju;
- daljše brezpašno obdobje;
- genetsko pogojena nagnjenost k rojenju;
- v panju je polno čebel brez dela.

Ko je v panju izpolnjen eden ali več zgoraj naštetih pogojev, čebelja družina pride v rojilno razpoloženje, katerega rezultat je rojenje.

Napoved rojenja se sprva kaže v izgradnji matičnikov, ki jih čebele gradijo spodaj in ob straneh satja, in kasneje v omejevanju delavske zalege, prisilnem hujšanju matice in v mirnosti ter »lenarjenju« čebel v panju. Kranjica zgradi do 25 matičnjakov, ki jih matica zaleže v več intervalih, kar pomeni, da bodo v panju matičnjaki različnih starosti. Matičnjak čebele pokrijejo osmi dan po zaleganju, matica pa se izleže 16. dan. Te številke si je dobro zapomniti, saj lahko na njihovi osnovi načrtujemo določena dela, ki jih bom opisal v nadaljevanju. Skratka, maj je čas, ko je treba biti v čebelnjaku vsak teden. Omenim naj še to, da sta maj in junij ter morda še prva polovica julija za čebelarje, ki ne prevažamo čebel, čas, ko si lahko obetamo bero medu. Samo dva meseca in pol!

Delo čebelarja

V aprilskem prispevku sem napisal, da imam v aprilu večino čebeljih družin še vedno v medišču z dvignjenim satjem plodišča. Takoj ko se maja dovolj otopli in so dnevne temperature višje od 18 °C ter ni pričakovati večjih

ohladitev, bom panj preuredil v standardno postavitve. Pred posegom bom pripravil matične rešetke, več satnikov s satnimi osnovami, nekaj gradilnih satnikov, izdelane sate iz zaloge in pribor za označevanje matic. Pribor za označevanje matice imam pri sebi pri vseh pregledih čebel. Če med prestavljanjem satja opazim neoznačeno matico, jo označim z ustrezno barvo. Koliko je matica stara, imam zapisano v evidenci panja. Kako poteka preureditev panja v maju? Vse sate iz plodišča, na katerih ni veliko čebel in je le malo zalege na vrhnjem delu satja, prestavim na kozico in odstranim lesena distančnika, ki sta bila nameščena na prvi in zadnji nosilki satja. Sate s čebelami, ki so v medišču, prestavim v istem vrstnem redu v plodišče. Da delo hitreje opravim, prestavljam po dva do tri sate hkrati. Dobro razvita družina ima osem satov zalege, zato dva sata s pokrito zalego postavim na kozico. Vstavim matično rešetko in v sredino medišča namestim sata, ki sem ju odložil na kozico. Preostali del zapolnim z lepim satjem brez zaloge hrane. V plodišču ob steno na obeh straneh namestim sat s hrano in na drugo mesto z desne gradilni satnik. Ob zalego postavim satnik s satnico. Med prestavljanjem satja v plodišče sem pozoren na količino hrane, ki je v krajnih satih in v venci nad zalego. Te naj bo približno 6 kg. Po prerazporeditvi satja panj zaprem in namesto zunanijh vratc namestim poliuretansko peno. Kot sem že omenil, imam na vseh stojščih čebelarstvo tehtnico, da lahko spremljam dnevno gibanje mase panja. Masa panja je osnova za odločitev, kdaj je treba hrano dodati, da bo čebelja družina ustrezno preskrbljena. Moj desetsatni AŽ-panj, ki je urejen na opisani način, običajno tehta 41 kg.

Maja in junija pregledujem čebele vsakih sedem do deset dni. Ti pregledi so namenjeni preprečevanju rojenja in vzdrževanju čebelje družine v optimalni moči, da je sposobna izkoristiti pašo, ki se ponudi. Pri meni pregled čebelje družine, razen prvega, ko prestavim sate z zalego iz medišča v plodišče, ni namenjen ogledovanju vsakega sata posebej in iskanja matice, temveč le pregledu stanja gradilnega sata, dodajanju satnic v gradnjo in prestavljanju satov s pokrito in delno odkrito zalego. Pogosto ogledovanje čebeljih družin v tem mesecu je namenjeno predvsem preprečevanju rojenja. S pregledom vsakih sedem do največ deset dni pravočasno odkrijem zaležene matičnike in glede na njihovo starost ustrezno ukrepam, da preprečim rojenje. Že ogled gradilnega sata, ki ga izvlečem prvega, mi veliko pove o tem, kaj se v panju dogaja. Če čebele gradilni sat gradijo in na njem ni nastavkov za matičnike, je dober znak, da čebele še niso »sedle na roj« (niso v rojilnem razpoloženju). Pregledam tudi, če je satnica, ki sem jo dal v gradnjo, zgrajena. Če je,

Odkriti izolirani zabojnik za štiri trisatne prašilčke AŽ, ki ga je razvil F. Gosar.

ponovno dodam satnik s satno osnovo. Če čebele satnice ne gradijo, a so pogoji za gradnjo izpolnjeni, se družina lahko pripravlja na rojenje. Pregledam še, kako je z zalego, ki sem jo pri prejšnjem pregledu prestavil v medišče. Prestavljeni sat, iz katerega se je izleglo kar nekaj čebel, prestavim v plodišče, da ga čebele pripravijo in matica ponovno zaleže. S tem omejim število satov, ki krožijo med plodiščem in mediščem. Če je v panju skupno več kot osem satov zalege in poleg tega več pokrite kot odkrite, sat s pokrito zalego odvezam. Prestavim ga v panj, ki ga hočem okrepiti, ali ga porabim za izdelavo narejenca.

Navkljub rednemu pregledovanju kakšna družina »sede na roj« in moram ukrepati. V tem primeru je v panju že več zaleženih matičnikov različnih starosti. Rojenje bom preprečil, če bom iz panja odstranil matico. Moram jo poiskati, zato je dobro, da je označena. Ko jo najdem, jo dam v trisatni panj, v katerega sem vstavil sat z delno pokrito zalego brez matičnikov. Vanj dodam še sat s hrano, cvetnim prahom in prazen sat, v katerega nalijem približno pol litra vode. Trisatni panj odnesem na drugo lokacijo in ga pozno zvečer odprem. Vse sate družine, ki je bila pripravljena na rojenje in sem ji odvezel matico, pregledam in podrem matičnike. Pustim samo enega, ki je videti najstarejši in primerno velik. Čez nekaj dni preverim, če se je matica izlegla, in morebitne zasilne matičnike podrem.

Zgodi se, da zaradi obilice čebel v panju matice ne najdem. V tem primeru rojenje preprečim tako, da družino povsem razdelim. V štiri- ali petsatni panj zložim dva sata z zalego. Na enem satu pustim lep matičnik, druge matičnike podrem. V preostali del zložim sat s hrano in izdelane sate, v enega od teh nalijem pol litra vode. Običajno je v panjih, ki so na roju, osem satov zalege in lahko naredim tri rezervne družine v pet- ali šestsatnih panjih ter eno, ki ostane v

osnovnem panju. Ko polnim panje s sati z zalego, jih dobro pregledam in upam, da ne prenesem matice. Če jo najdem, jo vrnem v osnovni panj in v njem podrem vse matičnike. Razdeljeno družino naslednji dan uredim. Zaprem medišče in plodišče zožim na šest ali sedem satov. Matično rešetko pokrijem s kartonom. Panje z matičniki prestavim v hladen prostor in jih naslednji dan zvečer odnesem na drugo lokacijo ter jih ob mraku odprem.

Trganje matičnikov, ki ga nekateri uporabljajo, je Sizifovo delo in samo podaljšuje čas, ko družina ne bo nabirala medu in gradila satja. Smiselno je le tedaj, ko zaradi časovne stiske ne moremo takoj ustrezno ukrepati in bomo to naredili nekaj dni kasneje.

V maju in juniju je tudi čas za izdelavo narejencev. Načinov izdelave je veliko. Izberite si tistega, ki vam najbolj ustreza. Narejence, ki smo jih sestavili iz več družin, moramo za vsaj 24 ur postaviti v hladen temen prostor, da se čebele socializirajo. Pri izdelavi narejencev je dobro imeti še eno stojišče čebel, ki je oddaljeno od matičnega čebelnjaka vsaj 3 km. Narejence na novem stojišču vedno odpiramo pozno zvečer. Narejencem vedno dodam 2 kg pogače in skrbim, da so s hrano ustrezno preskrbljeni in bodo do zazimovanja ustrezno razviti.

Čeprav se trudim, da do roja ne pride, moram vsako leto poskrbeti za te, ki se zgodijo. Roj najpogosteje zapusti panj okoli poldneva. Maticam ne režem kril, ker se mi to zdi nečloveško, zato moram roj ogrebsti. Če se le da, roj ogrebem v enoetažni panj (polovičar) z devetimi sati, da mi ga ni treba prestavljati, in ga zvečer, ko so se vanj vletele vse čebele, postavim na stalno mesto. Panj z rojem vedno napolnim samo s satnicami. Če v panj vstavimo nekaj že izdelanih satov, čebele satnic ne bodo gradile tako, kot si želimo. Roju vedno dodam satni pitalnik s približno 2 kg pogače in ga še nekaj časa redno krmim, da izdela čim več satov.

Zgodi se, da roj ne visi z veje, temveč se razporedi po deblu in ga ni preprosto ogrebsti. V takem primeru v panj polovičar vstavim sat z nepokrito zalego, ki ga vzamem eni od čebeljih družin. Panj postavim ob roj, čebele bodo zaznale mlado nepokrito zalego in zlezle v panj. Nadaljnji postopek oskrbe roja je enak že opisanemu.

Pomembno opravilo v maju in nadaljevanju sezone je redno izrezovanje trotovine. S tem izrezovanjem na naraven način zmanjšujemo število varoj. Trotovski sat vedno izrežem ter ga pretopim v sončnem topilniku. Priporočam, da družinam, ki so po lastnostih nadpovprečne, ne odstranjujemo trotovine preveč radikalno. Z ohranitvijo dobrih trotov za oploditev matic bomo spodbujali selekcijsko smer v prid kakovostnim čebelam.

Na kratko bom predstavil še posege v panjih. Tako kot v panjih AŽ tudi v panjih LR nimam vseh družin enako razvitih, kot bi si želel. Ker je panj LR prostorninsko večji, pride nemoč šibke družine še bolj do izraza. Prav zaradi

tega razvrstim družine po moči. Lani sem imel v panjih LR pri zadnjem pregledu 30. aprila povprečno osem satov zalege na satih 2/3. Vse družine, ki so imele maj kot šest satov zalege, sem dodal k družinam z osmimi sati zalege, in tako zmanjšal število čebeljih družin, ki jih je bilo treba oskrbovati. Pri združevanju ne kompliciram, saj naklado z zalego le prestavim na tretjo naklado panja, ki ga želim okrepiti. Matice pri tem ne iščem, če pa jo slučajno vidim, jo uničim. Po združevanju imam v oskrbi samo panje, kjer bodo družine lahko izkoristile morebitno pašo. Tudi te panje pregledujem vsakih sedem do deset dni, dodajam satnice v gradnjo in razporejam zalego.

Kot pri delu s panji AŽ tudi pri panjih LR skrbim, da čebele ne sedejo na roj. Pri nakladnih panjih imam več možnosti za preprečevanje rojenja, saj lahko panju poljubno povečujem prostornino. Pazim pa, da s povečevanjem ne obremenim čebelje družine. Prevelika prostornina panja, ki je čebele ne morejo optimalno ogrevati, je kot nalašč za nastanek poapnele zalege. Čebele raje zaposlim z dodajanjem satnic, ki jih postavljam ob zalego, pri močnih družinah pa tudi med zalego. Ob vsakem pregledu pogledam, če so dodane satnice zgrajene, in če so, dodam v panj v gradnjo vsaj dve novi. Čeprav imam naklade na visokih podnicah, ki omogočajo gradnjo trotovine navzdol, imam v vseh panjih v drugi nakladi prazen satnik, ki se uporablja kot gradilni sat. Pokrito trotovino redno izrezujem.

Sredi maja vsem nakladnim panjem na drugo naklado dodam matično rešetko. Pri tem v tretjo naklado prestavim približno štiri sate pokrite zalege, na njihovo mesto pa namestim satnice. Kadar so pašne razmere ugodne in beležim dnevne donose, dodam četrto naklado, ki jo namestim na naklado z matično rešetko.

Čeprav preprečujem rojenje, se mi tudi tu zgodi, da

čebele sedejo na roj. Postopki, kako delovati v takem primeru, so enaki kot pri panjih AŽ.

Opisal bom način, ki ga uporabim, predvsem ko je ciljna paša oddaljena samo 14 dni. Vse naklade postavim na pokrov. Na osnovno podnico postavim naklado, v kateri imam na sredini sat odkrite zalege in ob straneh dva medena sata, preostalo pa zapolnim s satnicami. Na to naklado namestim pregradno desko z izletno odprtino, ki je na sprednji strani. Čebele se bodo vletele v spodnjo naklado in začele graditi satje in nabirati med. V preostalih dveh nakladah, kjer je matica, pregledam vse sate in podrem matičnike. Čez osem dni ponovno preuredim panj, in to tako, da iz spodnje naklade vzamem srednji sat, na katerem so čebele zgradile zasilne matičnike, ki jih podrem in sat vstavim med zalego v eni od gornjih naklad. Če je v tem času medilo, spodnjo naklado prestavim nad matično rešetko, saj je v njej že nekaj medu. Ta postopek ima slabost, da na panju ne smemo imeti odprte nobene pomožne izletne odprtine, temveč samo žrelo na podnici.

Skrb za zdravje čebel

V tem prispevku sem veliko prostora namenil rojem. Rojenje čebel je idealna priložnost, da se znebim varoj. Roj, ki sem ga ogrebel in namestil na stalno mesto, je brez pokrite zalege vsaj osem dni. Po nekaj dneh je delno zgrajenega že večina satja in čebele zasedajo ulice. Zvečer pokapljam čebele s pripravljeno zdravilno raztopino Api-Bioxala. Sam vedno tretiram tudi izrojence, ko v njem ni več pokrite zalege. Takrat bodo vse varoje na čebelah, zalega nove matice pa še premlada (nepokrita), da bi jo varoje naselile. Zmanjšanje števila varoj v čebelji družini naj nam bo stalna skrb in izkoristimo vsako možnost, da ukrepamo. ◆

Poziv v primeru odmrtnosti čebeljih družin

Povečane zimske izgube in slabša prezimitev čebeljih družin zahtevajo sprejetje ustreznih zaščitnih ukrepov, predvsem pa sodelovanje čebelarjev in delujočih služb, vezanih na zdravstveno varstvo čebel in svetovanje v čebelarstvu. Čebelarjem ostaja odprtih vse več vprašanj o vzrokih, vpletenih v oslabilte in izgube čebeljih družin, ter njihovem medsebojnem delovanju. Ugotavljanje domnevne vpletenosti vedno več dejavnikov s težko identifikacijo in zapletenimi interakcijami postane še težje ali celo nemogoče, če čebelarji sprotne ne beležijo natančnega biološkega stanja v razvoju posameznih čebeljih družin, preskrbo s hrano in napadenostjo z varojami. Poleg že znanih bolezni in njihovih povzročiteljev čebelam grozijo tudi patogeni, ki smo jih do nedavnega poznali le v oddaljenih delih sveta. Zaradi podnebnih spremembam in svetovne trgovine obstaja stalna nevarnost vnosa teh tujerodnih povzročiteljev bolezni kamor koli po svetu in samo takojšnji odziv lahko prepreči njihovo nadaljnje širjenje in katastrofalne posledice za čebelarstvo. Ob vsakem propadu čebelje družine, ki ni posledica tehnološke napake, imajo zato **čebelarji dolžnost poklicati na pomoč veterinarja** Nacionalnega veterinarskega inštituta Veterinarske fakultete UL (VF NVI), pristojnega za zdravstveno varstvo čebel na njihovem območju, ki bo opravil ustrezne preiskave, da se po možnosti ugotovi vzrok izgub ter izboljša preživetje v prihodnje.

Veterinarji za zdravstveno varstvo čebel VF NVI